

MAAK DE TOEKOMSTPUZZEL

TOEKOMST & TERUGKEER IN DE BEGELEIDING VAN ASIELZOEKERS

Vluchtelingenwerk
Vlaanderen

VOORWOORD

De methodiek die u in handen heeft, is een instrument van en voor begeleiders in de opvang van asielzoekers om te werken met toekomstbegeleiding. Mannen en vrouwen die asiel aanvragen en in de opvang zitten, denken nog steeds aan hun thuisland. De gedachte ‘Ooit keer ik terug’ speelt altijd in hun achterhoofd. Het thema terugkeer moet in dit opzicht een onderdeel vormen van de psychosociale begeleiding van asielzoekers. Deze methodiek van Vluchtelingenwerk Vlaanderen reikt begeleiders instrumenten aan die hen versterken in het spreken over toekomst en terugkeer.

Met toekomstbegeleiding zet u de asielzoeker centraal en werkt u vanuit een vertrouwensrelatie. Doorheen deze unieke relatie leert u uw cliënt, zijn vluchtverhaal en zijn noden kennen. U gaat in de begeleiding asielzoekers actief ondersteunen om na te denken over hun objectieven. Deze begeleiding stopt niet bij de afwijzing van de asielaanvraag maar wel bij het bereiken van een toekomstplan. De focus verschuift: u begeleidt een cliënt niet alleen doorheen de asielprocedure maar u hebt ook aandacht voor het volledige verhaal van uw cliënt en de toekomst die hij voor ogen heeft. Als de verwachtingen van de asielzoeker niet haalbaar zijn of de definitieve afwijzing nadert, maakt u de cliënt bewust en sterk zodat die aan een realistisch toekomstplan kan werken. Een toekomst richting verblijf, terugkeer naar het thuisland of doormigratie naar een ander land.

We richten ons met deze methodiek in eerste instantie naar begeleiders of sociaal assistenten uit de kleinschalige opvang, zoals die wordt georganiseerd door de opvangpartners van Vluchtelingenwerk en onze Franstalige zusterorganisatie CIRÉ en door OCMW's via Lokale Opvanginitiatieven (LOI). De specifieke context van de collectieve centra komt minder uitgesproken aan bod in de tekst. Voor individuele begeleiders uit Rode Kruis centra werd, binnen het Rode Kruis, een specifiek draaiboek ontwikkeld ‘Werken rond herkomstland - vrijwillige terugkeer’. Fedasil, de bevoegde overheidsinstantie voor de opvang van asielzoekers en voor vrijwillige terugkeer, schreef onlangs een infotraject uit over vrijwillige terugkeer in de opvang.

Voor begeleiders die werken met mensen zonder wettig verblijf raden wij u de methodiek Toekomstoriëntering (zie ‘Bibliografie’, p. 43) aan. Ze werkt met dezelfde basisprincipes en doelstelling als deze methodiek, namelijk een realistisch toekomstplan bereiken met en voor de migrant.

INHOUD

VOORWOORD	3
INHOUD	5
1. INLEIDING	7
2. BASISPRINCIPES	8
3. WEGWIJZER: HOE GEBRUIK IK DEZE METHODIEK?	10
A. VORMING	12
B. INTERVISIE	13
C. VERKENNINGSFASE	14
D. TOEKOMSTGESPREKKEN	16
E. LEVENSLIJN EN PROCEDURELIJN	29
F. DE PUZZEL TOT EEN TERUGKEERBESLISSING	31
4. WAT NA DE TERUGKEERBESLISSING?	37
LANDENINFO	38
COLOFON	41
BIBLIOGRAFIE	43

INLEIDING

Deze methodiek is het eindproduct van een werkgroep van begeleiders uit de kleinschalige opvang die maandelijks samenkwam in 2011. Hij is het vervolg op eerder werk in 2010, waar gereflecteerd werd over de plaats van terugkeer in de begeleiding. Daaruit volgde de vraag om een methodiek uit te tekenen die begeleiders in de opvang helpt het moeilijk onderwerp 'vrijwillige terugkeer' bespreekbaar te maken. Bespreekbaar als mogelijke toekomstpiste, van in het begin van de begeleiding, zonder de vertrouwensrelatie met hun cliënten in gevaar te brengen.

De werkgroep bestond uit begeleiders van verschillende organisaties die binnen het opvangproject van Vluchtelingenwerk of als Lokaal Opvanginitiatief (LOI) de begeleiding verzorgen van asielzoekers: CAW De Mare, CAW De Terp, LOI Edegem, LOI Mol, Socialistische Solidariteit en CAW Visserij - Schreiboorn.

De methodiek die we ontwikkelden moest aan volgende criteria beantwoorden:

- » Biedt kapstukken aan de begeleiders die hen in staat stellen om **de juiste interventie op het juiste moment** te ondernemen
- » Biedt **praktische instrumenten** aan die bruikbaar zijn **tijdens de gesprekken** met de cliënten
- » Biedt oplossingen om de **weerstand** van de **begeleider** tegenover het thema te verminderen
- » Biedt oplossingen om de **weerstand** van de **cliënt** te overwinnen
- » Kan toegepast worden **in alle fasen** van de procedure
- » Kan gebruikt worden door **alle begeleiders** in de asielopvang

2 BASISPRINCIPES

Dit brengt ons bij de **basisprincipes** waar we bij het opstellen van deze methodiek samen met de werkgroep zijn van uitgegaan. Hou deze principes in het achterhoofd.

Vrijwillige terugkeer Terugkeer is in de Belgische context brandend actueel. Doordat er al een tijdje een crisis woedt in de opvang van asielzoekers is er een tekort aan opvangplaatsen. Om dit op te lossen vinden politici terugkeercijfers belangrijker dan ooit. Het gaat hier al te vaak over een terugkeer die geen duurzame oplossing biedt voor de persoon in kwestie en die niet het gevolg is van een individuele, geïnformeerde keuze. Voor Vluchtelingenwerk kan dan niet gesproken worden over ‘vrijwillige’ terugkeer.

Een terugkeerbeslissing Een terugkeerbeslissing houdt niet noodzakelijkerwijze in dat iemand daadwerkelijk terugkeert. Het betekent wel dat iemand in staat is een beslissing te nemen over zijn toekomst en bewust en geïnformeerd de keuze kan maken om al dan niet terug te keren. Hiervoor is een sociale begeleiding nodig waarbij de begeleider werkt aan de autonomie, responsabilisering en empowerment van zijn cliënt. Alleen op die manier kan een cliënt bewust en op basis van objectieve info een verantwoordelijke keuze maken tussen de verschillende mogelijke toekomstpistes, waarvan terugkeer er één is.

Terugkeerbegeleiding Een gesprek over vrijwillige terugkeer kan in dit opzicht enkel plaatsvinden als onderdeel van een integrale begeleiding. Een integrale begeleiding biedt aandacht aan het verhaal van de asielzoeker en ondersteunt hem om een geïnformeerde en duurzame keuze te maken. Daartoe dient de vrijwillige terugkeer, naast de asielprocedure en andere mogelijkheden tot legaal verblijf, al van bij het begin van de begeleiding een plaats krijgen.

Toekomstbegeleiding Toekomstbegeleiding is alleen mogelijk als er sprake is van gelijkwaardigheid, respect en autonomie. Dat kan in de opvang of via organisaties die hulpverlening bieden aan asielzoekers buiten de opvang en aan mensen zonder wettig verblijf. Toekomstbegeleiding kan niet plaatsvinden in detentie of als een cliënt kan uitgezet worden. Dan is er van gelijkwaardigheid en autonomie geen sprake meer. Vluchtelingenwerk pleit voor aangepaste toekomstbegeleiding in elke opvangstructuur zodat ze wordt verdergezegt door collega's bij transfers naar een andere opvangplaats. Elke opvangpartner kan de eigen, op maat ontwikkelde methodieken gebruiken.

Psychosociale ondersteuning Psychosociale ondersteuning moet een plaats krijgen binnen elke begeleiding. Het thema terugkeer is steeds, expliciet of impliciet, aanwezig in het hoofd van een asielzoeker of een vluchteling. De cliënt heeft heimwee, denkt aan zijn thuisland of familie die hij heeft achtergelaten. De gedachte ooit terug te keren speelt constant. Dit kan leiden tot stress, psychosomatische klachten of gedragsproblemen. Daarom gaat u het thema terugkeer best niet uit de weg maar brengt u het zelf ter sprake met toekomstgesprekken. Het thema terugkeer wordt op die manier een gespreksonderwerp als een ander. De cliënt wordt zo ondersteund in de moeilijke keuzes die hij moet maken. Psychosociale ondersteuning met aandacht voor de eigen kracht van de cliënt versterkt die cliënt in zijn besluitvormingsproces.

Veiligheid Veiligheid in het land van herkomst is cruciaal voor de potentiële terugkeerder. Uit een Nederlands onderzoek door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum blijkt dat de terugkeerintentie bij bijna-uitgeprocedeerde asielzoekers heel laag is. En hoofdzakelijk te maken heeft met het beeld dat ze hebben over de veiligheid in het thuisland. Neutrale landeninfo kan uw cliënt helpen een beeld te krijgen van de actuele veiligheidssituatie. Door de cliënt via zijn begeleider toegang te geven tot deze info kan hij een geïnformeerde keuze maken. Deze info moet via begeleiders toegankelijk zijn voor hun cliënt ter ondersteuning van een geïnformeerde beslissing.

3 HOE GEBRUIK IK DEZE METHODIEK?

In de wegwijzer hiernaast beschrijven we verschillende instrumenten die onderdeel vormen van de methodiek. Afhankelijk van de vraag die u hebt, raden wij een bepaald instrument aan en verwijzen we u door naar de pagina waar u hierover meer info vindt. De aanpak van een toekomstbegeleiding is volledig afhankelijk van uw cliënt en zijn situatie, maar ook van de context van uw opvanginstantie. Met deze verschillende instrumenten werkt u dus op maat.

WAAROM ZOU IK
SPREKEN OVER
TERUGKEER?
WAAROM
ERVAAR IK
WEERSTAND?

A. **Vorming** en B. **Intervisie** dienen om u te versterken en worden best door uw organisatie aangeboden. Ze maken u bewust van het belang van het thema terugkeer in het leven van een asielzoeker en een vluchteling. Ze ondersteunen u in het voeren van gesprekken over toekomst en terugkeer als een mogelijke toekomstpiste. Bij 'Tips voor organisaties' krijgen organisaties tips om deze ondersteuning aan te bieden aan hun begeleiders.

p. 12

HOE BEGIN
IK ER AAN?

De C. **verkenningfase** dient als instrument voor begeleiders om bij een nieuwe cliënt de toekomstbegeleiding goed op te starten. Een goede vertrouwensrelatie uitbouwen staat centraal.

p. 14

HOE EN WANNEER
BESPREEK IK
HET BEST DE
TOEKOMSTPISTES
MET MIJN CLIENT?

De D. **toekomstgesprekken** vormen de kern van de methodiek. U kan er een leidraad in vinden om gesprekken te voeren met uw cliënt. Deze gesprekken gebaseerd op de asielprocedure kunnen gezien worden als een proces, veeleer dan een strikt draaiboek, waarin u met uw cliënt werkt aan een duidelijk toekomstperspectief. Telkens krijgt u concrete tips voor het voeren van toekomstgesprekken.

p. 16

HOE STRUCTUREER
IK HET
LEVENsverhaal
VAN MIJN CLIENT?

De E. **procedurelijn** is een handige tool om de procedure uit te leggen en kan ook gebruikt worden om over toekomst te spreken. Wie hiervoor de tijd en ruimte heeft, kan werken met de E. **levenslijn**.

p. 29

HOE ONDERSTEUN
IK IEMAND IN HET
NEMEN VAN EEN
BESLISSING?

Wie in zijn begeleiding een cliënt echt wil coachen in het nemen van een terugkeerbeslissing kan hiervoor de F. **puzzel tot een terugkeerbeslissing** gebruiken met handige gesprekstips.

p. 31

A. VORMING

WANNEER TE GEBRUIKEN?

- » Als u of uw organisatie wil leren werken rond toekomst in de begeleiding van asielzoekers.
- » Als u weerstand ervaart bij het spreken over het onderwerp terugkeer of niet goed weet hoe het ter sprake te brengen.

VORMING ‘TOEKOMSTBEGELEIDING’

Om toekomstbegeleiding toe te passen in de dagdagelijkse begeleiding van asielzoekers, is een vorming toekomstbegeleiding onontbeerlijk. Daarom biedt Vluchtelingenwerk zo'n vormingen aan. Met cases leren we u hoe onze methodiek te integreren in de begeleiding van uw cliënt.

VORMING ‘PRATEN OVER VRIJWILLIGE TERUGKEER’

Iedereen die zijn thuisland moest verlaten krijgt te maken met de psychosociale aspecten van terugkeer. De heimwee is zelfs een psychologisch mechanisme om de band met het thuisland te onderhouden. Dit bespreekbaar maken, haalt terugkeer als een van de mogelijke toekomstpistes uit de taboesfeer. Door vorming leert u om te gaan met de psychosociale aspecten van terugkeer. Vluchtelingenwerk biedt zo'n vorming aan, gebaseerd op onze publicatie 'Vrijwillige terugkeer: moeilijk onderwerp, mogelijke toekomstpiste' (zie 'Bibliografie' p. 43).

Tips
VOOR
organisaties

- » Laat begeleiders kennis maken met de methodiek Toekomstbegeleiding via de praktische vorming 'Toekomstbegeleiding'.
- » Bied ook de vorming 'Praten over vrijwillige terugkeer' aan uw begeleiders. Vluchtelingenwerk organiseert vormingen in uw organisatie of bij ons.
- » Voor beide vormingen wordt telkens een halve dag voorzien.
- » Meer info? magali@vluchtelingenwerk.be

B. INTERVISIE

WANNEER TE GEBRUIKEN?

- » Als u vragen of twijfels hebt bij het voeren van gesprekken waar vrijwillige terugkeer aan bod komt. Na een intervisie begrijpt u beter uw eigen reacties of emoties.
- » Als uw organisatie, naast de vorming en het beschikbaar stellen van een methodiek, begeleiders de mogelijkheid wil geven om in een gestructureerde setting met collega's te reflecteren over het onderwerp terugkeer in de begeleiding.

Tips
voor
organisaties

- » Organiseer intervisiemomenten. Zorg dat een begeleider hiervoor de nodige tijd en ruimte krijgt. Vluchtelingenwerk kan u hierbij ondersteunen. Motiveer begeleiders om deel te nemen aan de intervisie van Vluchtelingenwerk over dit thema. Meer info? magali@vluchtelingenwerk.be
- » Peil naar de noden rond het thema terugkeer en toekomst bij uw begeleiders. Bied een specifieke intervisie rond het thema aan.
- » Laat iedere deelnemer zich voorbereiden door een case uit te kiezen waar de begeleider worstelt met het thema terugkeer. Aan de hand van het sociaal dossier kan de situatie in kaart gebracht worden (zie 'De puzzel tot een terugkeerbeslissing' p. 31).
- » Laat tijdens de intervisie één deelnemer beginnen met zijn case. Laat collega's aanvullen.
- » Is er nog tijd over? Neem er een tweede case bij.

C. VERKENNINGSFASE

WANNEER TE GEBRUIKEN?

- » Als u toekomstbegeleiding met een nieuwe cliënt goed wil opstarten.
- » Als u de basis wil leggen voor een goede vertrouwensrelatie.

VERTROUWENSRELATIE

Door uw cliënt en zijn familie te leren kennen, zal u hem beter begrijpen en ook beter kunnen begeleiden. Langzaam maar zeker ontdekt u de persoon achter de cliënt en bouwt u een vertrouwensrelatie op. Er zijn verschillende momenten in de begeleiding die de gelegenheid geven om dit vertrouwen op te bouwen. Dit kan tijdens een huisbezoek of als u praat over het thuisland en de verschillen met België. De cliënt voelt zich begrepen. Het werken aan de vertrouwensrelatie staat centraal in de hulpverlening. Vanuit dit vertrouwen kan u stap voor stap aan de toekomst van de cliënt werken.

THUISLAND EN VLUCHTVERHAAL

Belangrijke onderwerpen voor een asielzoeker zijn het thuisland en het vluchtverhaal. Praten over deze zaken kan enkel in een vertrouwensrelatie.

Het is vooral de advocaat die het **vluchtverhaal** van de asielzoeker analyseert. Hij onderzoekt of de asielzoeker recht heeft op bescherming. Als begeleider kan u dit wel mee ondersteunen naargelang de behoefte van uw cliënt. U geeft dan aan dat u een neutrale positie hebt. U dient het vluchtverhaal

niet te kennen als de cliënt er niet over wil spreken. Maak alvast duidelijk dat u geen enkele invloed hebt op de beslissing. En dat de gesprekken over zijn vluchtverhaal enkel binnen de psychosociale begeleiding plaatsvinden. Indien uw cliënt tijdens de begeleiding over zijn vluchtverhaal vertelt, geeft u best aan dat hij dit ook moet vertellen aan zijn advocaat.

Tip:

Herhaal regelmatig dat u geen invloed hebt op de asielbeslissing.

Tip:

Laat uw cliënt weten dat hij met u over zijn vluchtverhaal kan praten als hij daar behoefte aan heeft. En dat dit tussen jullie blijft.

Tip:

Hou de info uit deze gesprekken goed bij. Ze kunnen voor een later tijdstip in de begeleiding van belang zijn. Zowel bij verblijfsprocedures als bij het maken van een terugkeerbeslissing (zie 'De puzzel tot een terugkeerbeslissing' p. 31).

Een gesprek over het vluchtverhaal, gaat automatisch ook over het **thuisland**. Indien nodig kan u hier zelf wat basisinfo over opzoeken. (zie 'Landeninfo' p. 38).

Wanneer kan u dergelijke gesprekken voeren? Alvast wanneer uw cliënt zich voorbereidt op zijn interview bij het Commissariaat-generaal of wanneer u de negatieve beslissing van het Commissariaat toelicht aan uw cliënt. Verder zijn er tal van momenten waar het thuisland aan bod komt.

THEMA TERUGKEER

De cliënt kan tijdens deze gesprekken expliciet aangeven niet terug te kunnen. Dit geeft u de mogelijkheid om over het onderwerp terugkeer te spreken. Praat met uw cliënt over de situatie, vraag waarom terugkeren niet mogelijk is.

Tip:

Ga een gesprek over gevoelens van heimwee niet uit de weg. Geef aan dat deze gevoelens heel normaal zijn.

D. TOEKOMSTGESPREKKEN

WANNEER TE GEBRUIKEN?

- » Als u duidelijk wil weten welk gesprek in welke fase van de procedure best gevoerd wordt.
- » Als u rond toekomst en terugkeer wil werken tijdens de procedurebegeleiding.
- » Als u bij een negatieve asielbeslissing een vertrouwelijk gesprek wil kunnen hebben over het toekomstplan van uw cliënt en terugkeer als mogelijke toekomstoptie.

RANDVOORWAARDEN

Om toekomstgesprekken te kunnen voeren, zijn er een aantal algemene voorwaarden die moeten ingevuld worden. Zo zijn tolken onontbeerlijk en moeten procedures duidelijk verlopen.

Tolken Zonder tolk kan u niet communiceren. Er is momenteel in Vlaanderen een nijpend tekort aan tolken. De diensten worden overbevraagd. Hierdoor vermindert de beschikbare tijd die u krijgt voor een telefonische tolk tot 15 minuten. En zonder tolk is het quasi onmogelijk om een diepgaand gesprek te voeren.

Duidelijke procedure Als u zich voor deze gesprekken baseert op de asielprocedure geldt als randvoorwaarde dat deze procedure duidelijk en efficiënt verloopt. De asielprocedure moet kwaliteitsvol zijn en bescherming bieden aan vluchtelingen die gevaar lopen in hun thuisland. Terugkeren naar een onveilige situatie is voor de meeste mensen geen optie.

VERANTWOORDELIJKE CLIENT

16 Tijdens de asielprocedure is de asielzoeker sterk afhankelijk van de beslissingen die genomen worden door de asielinstanties. De valkuil voor de asielzoeker is om hierin een passieve rol aan te nemen. Vaak stelt een cliënt zich zeer afhankelijk op en ziet hij zijn maatschappelijk assistent als de persoon die alles moet regelen. Als begeleider voelt u zich verantwoordelijk voor de situatie en probeert u zoveel mogelijk te helpen. Dit kan ervoor zorgen dat uw cliënt

afhankelijk wordt van u en zelf geen initiatief meer neemt. We willen een alternatief bieden voor dit patroon en de relatie begeleider – cliënt opnieuw gezond maken.

Tip:

Blijf uw cliënt activeren en stimuleer hem zelf verantwoordelijkheid op te nemen.

Met onze methodiek versterkt u de cliënt tijdens zijn verblijf in de opvang en maakt u hem verantwoordelijk voor de keuzes die hij maakt. Hiervoor dient de cliënt op elke moment in de procedure goed geïnformeerd te zijn over de verschillende opties en zich bewust te zijn van de mogelijke consequenties van bepaalde beslissingen. Wanneer een afwijzing van de asielaanvraag nadert, moeten snelle beslissingen genomen worden. Als u uw cliënt tijdens de toekomstgesprekken goed informeert en wijst op zijn verantwoordelijkheid kan hij een doordachte beslissing maken. Een beslissing over zijn toekomst en de optie vrijwillige terugkeer. De begeleider wordt hierdoor een coach in toekomstgesprekken.

UW EIGEN WEERSTAND

U kan obstakels tegenkomen bij het voeren van toekomstgesprekken. Zeker wanneer de begeleiding hoofdzakelijk over de procedure gaat. Het voelt heel vreemd aan om uit het niets over een toekomstbeeld of over het thuisland te spreken. U bent misschien bang om de vertrouwensrelatie te schaden. Het voeren van toekomstgesprekken is een eerste aanzet om naar een begeleiding te gaan die niet enkel focust op verblijf maar op alle mogelijke toekomstopties voor de individuele asielzoeker. Dit

Tip:

Het kan zijn dat uw cliënt geen zin heeft om over zijn thuisland met u te praten. Op dat moment biedt u de mogelijkheid aan en daar doet u niets verkeerd mee.

is belangrijk voor asielzoekers die een ambigue relatie behouden met hun thuisland. Toekomstgesprekken voeren op sleutelmomenten in de asielpprocedure biedt alvast een veilige context om hieraan te beginnen.

Tip:

Denk niet onmiddellijk dat uw cliënt het verdacht zal vinden als u over zijn thuisland praat of aandacht hebt voor zijn verhaal.

VERTROUWEN

Het is een realiteit dat uw cliënt tijdens de begeleiding enkel vertelt wat hij wil vertellen. Blijven herhalen dat u geen invloed hebt op de asielprocedure kan helpen om het vertrouwen op te bouwen. Maar u zal er misschien niet altijd in slagen om de associatie te doorbreken die de cliënt maakt tussen u als begeleider en de overheid die over de asielaanvraag beslist. U blijft bovendien verbonden aan de opvang en uw organisatie. Daarom is uw cliënt niet altijd snel geneigd om alle kaarten op tafel te leggen. Het komt vaak voor dat bij een terugkeerbegeleiding andere zaken naar boven komen. Zaken die uw cliënt voor u heeft achtergehouden maar die voor een terugkeer wel belangrijk zijn. Een begeleider die veel heeft geïnvesteerd in een dossier en een vertrouwensrelatie, kan zich daardoor gekwetst of bedrogen voelen. Wanneer u zich bewust bent van deze realiteit zal u hier beter mee kunnen omgaan.

INSTALLATIE EN INTAKE

Voor er over toekomst gesproken kan worden, regelt u eerst de dringende praktische zaken tijdens de installatie en licht u de asielprocedure toe tijdens de intake.

Installatie Bij de installatie vindt het eerste gesprek plaats. Het gezin is net toegekomen in de opvangplaats en uw eerste taak als begeleider is de asielzoeker hierin wegwijs te maken. Heel concrete en praktische zaken komen dan ter sprake. Nadat het gezin minimaal geïnstalleerd is kan u ingaan op de asielprocedure.

Intake Tijdens de intake legt u de asielprocedure uit en hoe de opvang werkt. U legt ook uit wat uw rol is als begeleider, dat uw organisatie instaat voor de opvang en dat u de beslissingen van de asielinstanties niet kan beïnvloeden.

Vrijwillige terugkeer Tijdens de intake heeft u het voor het eerst over vrijwillige terugkeer wanneer u uitlegt wat de verschillende mogelijkheden zijn na afloop van de asielprocedure. Hier geeft u informatief mee dat een vrijwillige terugkeer altijd mogelijk is. Dat u daar op elk moment concrete info over kan geven en een dieper gesprek kan over hebben. De terugkeeroptie komt in dit gesprek eerder aan bod als mogelijkheid bij negatieve afloop. De boodschap is hier 'Als u dit verder wil bespreken, kan u altijd langskomen'. Geef uw cliënt bv. een folder over vrijwillige terugkeer mee.

DE VERSCHILLENDE TOEKOMSTGESPREKKEN

In de tabel hieronder ziet u dat toekomstgesprekken worden opgehangen aan de verschillende fasen van de asielpcedure. Probeer wel de toekomstgesprekken te voeren na het proceduregesprek. Ook al lopen deze gesprekken over procedure en toekomst vaak door elkaar, voorzie dan toch een afzonderlijk moment om over toekomst te praten.

Asielpcedure	Toekomstgesprekken
Asielaanvraag hangende bij het Commissariaat-generaal	→ Verkenningsgesprek
Negatieve beslissing bij het Commissariaat-generaal	→ Wat als?-gesprek
Beroep Raad voor Vreemdelingenbetwistingen	→ Tussentijds gesprek
Negatieve beslissing beroep Raad voor Vreemdelingenbetwistingen	→ Wat nu?-gesprek

Toekomstgesprek Spreken over de toekomst kan al tijdens het intakegesprek maar vindt het best plaats bij een volgende afspraak en vóór het interview bij het Commissariaat-generaal. Vond er al een interview plaats, dan vindt dit gesprek best plaats vóór de beslissing van het Commissariaat.

Informeren De eerste gesprekken leggen de nadruk op het belang van geïnformeerd te zijn. Elk gezinslid dient te weten in welke situatie het zich bevindt, wat de mogelijkheden zijn en de gevolgen van de beslissingen over hun asielaanvraag. Wanneer u een gezin begeleidt, zal u een gesprek moeten voeren met beide partners. Zo begrijpen ze allebei wat er gebeurt en wat ze kunnen verwachten. Zijn er kinderen, vraag hen dan of ze alles begrepen hebben en of ze nog vragen hebben.

Kennismaking Het doel van dit toekomstgesprek is hoofdzakelijk om uw cliënt beter te leren kennen. Om meer zicht te krijgen op het verhaal van de cliënt, zijn thuisland, de redenen van de vlucht en het toekomstperspectief. Hoe meer het gesprek gaat over de redenen van het vertrek en de doelstellingen van de migratie, hoe dichter u bij het thema terugkeer staat. En hoe makkelijker u erover kan praten. Deze info kan zowel voor een verblijf als bij terugkeer interessant zijn.

Vertrouwen Tijdens de eerste gesprekken met uw cliënt bouwt u een vertrouwensband op. Door aan te geven wat uw rol is en een luisterend oor te bieden legt u hiervoor al de basis.

Het verhaal Het doel van het gesprek is vrijblijvend en de sfeer ongedwongen. Er moet aandacht zijn voor het tempo van de cliënt. Het verhaal zal van uw cliënt moeten komen en die moet hier psychisch toe in staat zijn. Bied een luisterend oor, toon interesse voor het verhaal en stel open vragen. Zo laat u blijken dat uw cliënt bij u terecht kan met zijn verhaal.

Aanknopingspunt Vaak is een praktische vraag of de procedure de aanleiding om op huisbezoek te komen.

Aandachtspunten

- » **Focus hier en nu.** Bij een intakegesprek ligt de focus van een cliënt bij het hier en nu. Uw cliënt zit dan vooral met praktische vragen: ‘Waar kunnen mijn kinderen hier naar school?’, ‘Kan ik een afspraak krijgen bij een tandarts?’, ... Hou hier rekening mee. Om over het vluchtverhaal, een toekomstperspectief of het thuisland te kunnen spreken moeten eerst de meest dringende zaken in orde te zijn.
- » **Beide partners in een gezin moeten weten waar ze aan toe zijn.** Vaak voert één persoon het woord en hoort u de andere partner niet. Als begeleider kent u ook best ieders reactie op een negatieve beslissing. Probeer regelmatig de andere partner te horen, want de vrouw in het gezin zal andere zaken met u bespreken dan de man.
- » **Goede transfers.** Zorg voor een goede transfer. Bij oude dossiers waar een lange begeleiding aan vooraf ging, weet u niet hoe die is verlopen en hoe de cliënt die heeft ervaren. Werden er al toekomstgesprekken gevoerd? Is er al gepraat over het vluchtmotief? Telefonisch contact met de vorige begeleider brengt duidelijkheid. Het sociaal dossier kan u, met toestemming van uw cliënt, opvragen.

Gesprekstips

- » Stel **open vragen** en **luister** naar het verhaal van uw cliënt.
- » **Reflecteer**: ‘Heb ik goed begrepen dat ...?’.
- » **Vraag** naar de migratiemotieven en het vluchtverhaal.
- » Peil naar de verwachtingen met **toekomstgerichte vragen**: ‘Wat verwacht u hier?’ ‘Waar wil u naartoe?’ ‘Hoe ziet u dat?’.
- » **Vat samen** wat net besproken is: deze samenvatting kan als basis dienen voor het volgend gesprek: ‘Als ik u juist begrepen heb, bent u naar België gekomen en wil u ook in België blijven omdat... Heb ik u zo goed begrepen?’.
- » **Informeer** over alle mogelijkheden die de cliënt aanhaalt.
- » **Bouw een vertrouwensrelatie** op: toon interesse in het verhaal van uw cliënt door open vragen te stellen en met respect en begrip te communiceren: ‘Ik begrijp dat het niet eenvoudig is geweest. Als u over iets wil praten, kan u altijd bij mij terecht.’.
- » Respecteer het **tempo van de cliënt**.

Proceduregesprek Het proceduregesprek na een negatieve beslissing van het Commissariaat-generaal biedt heel wat openingen om een toekomstgesprek te voeren. In eerste instantie legt u de beslissing uit van het Commissariaat. Soms wordt de inhoud van de beslissing voorgelezen en vertaald. Tijdens dit proceduregesprek gaat u samen met uw cliënt in op de mogelijke procedureopties: of de advocaat dient nog een beroep in of jullie beslissen dit niet meer te doen. U maakt verdere afspraken met de advocaat.

Toekomstgesprek Een toekomstgesprek vindt plaats op een ander moment na het proceduregesprek over de negatieve beslissing. Zo geeft u uw cliënt wat tijd om de negatieve beslissing te verwerken. Heb tijdens het toekomstgesprek ook aandacht voor het psychosociaal welzijn van de cliënt door attent te zijn voor gedrag dat wijst op een dieperliggend probleem (zie 'Omgaan met emoties' p. 27). In een toekomstgesprek worden de verschillende toekomstopties en hun gevolgen doorlopen (naargelang de beslissing van het Commissariaat).

Wat als? Als uw cliënt besloten heeft een beroep in te dienen tegen de negatieve beslissing van het Commissariaat stelt zich de vraag 'Wat als de beslissing in beroep negatief is?'. Uw cliënt kan als eerste reactie aangeven hier te willen blijven zonder dat dit een realistische optie is. Dan moet u een gesprek over de toekomst voeren. Zowel over een legaal verblijf als over vrijwillige terugkeer.

Realistisch toekomstperspectief Plaats de mogelijke toekomstopties in een realistisch perspectief. Het verhaal komt hoofdzakelijk van uw cliënt. U begeleidt als het ware uw cliënt in dit denkproces. Als de initiële doelstelling van uw cliënt niet meer te realiseren is, gaat u met de cliënt een proces aan om de doelstellingen te herzien.

Terugkeer als optie Waar u in het verkenningsgesprek de keuze van terugkeer informatief meegaf, brengt u in dit gesprek actief het thema van terugkeer aan. U kan dit doen door te spreken over de vluchtreden, het professioneel verleden of de familie. Wanneer het moment rijp is, zeker gezien er al een eerste negatieve beslissing is, gaat u ook heel expliciet vragen naar de houding tegenover terugkeer.

Tip:

Durf te vragen naar de houding van uw cliënt ten opzichte van de optie terugkeer. 'Stel dat u terug moet? Hebt u daar al over nagedacht? Wat stelt u zich daarbij voor?'

Aandachtspunten

- » **De cliënt onthoudt niet alles wat u vertelt.** Wees u hiervan bewust. Omdat er nog een beroepsprocedure mogelijk is, hebben asielzoekers vaak geen oren naar info over wat na de afwijzing en de optie terugkeer. De focus ligt in dit gesprek voor de cliënt voornamelijk op ‘Hoe krijg ik een positieve uitkomst op mijn asielaanvraag?’.
- » **De inhoud van toekomstgesprekken hangt af van de situatie.** Spreken over de toekomst of over terugkeer verloopt anders bij een alleenstaande dan bv. bij een gezin met vier kinderen. In het laatste geval zal u veel drukker bezig zijn met het oplossen van tal van praktische zaken. En zal u een rustig moment moeten zoeken om over toekomst te praten. Elke situatie is anders, elke asielzoeker is anders. Zo is bv. terugkeren naar een regio in oorlog geen humane optie. Maar het kan zijn dat iemand kost wat kost terug wil naar een zwaar ziek gezinslid dat daar nog woont. Voer deze gesprekken dus steeds met de nodige voorzichtigheid en met respect.
- » **De hoop op een positieve uitkomst** is legitiem tijdens een asielprocedure en hoort u als begeleider ook zoveel mogelijk te steunen.

Gesprekstips

- » Stel **open vragen** en **luister**.
- » **Vat het verhaal van uw cliënt samen en herhaal wat hij vertelt.** Zo weet u of u de cliënt goed hebt begrepen en zicht hebt op zijn situatie.
- » **Stel toekomstgerichte vragen:** ‘Wat als het Commissariaat uw aanvraag weigert? Hebt u daar al over nagedacht?’.
- » Peil naar de **capaciteiten en sterktes** van uw cliënt om met deze situatie om te gaan. ‘Wat gaat u doen als...?’.
- » Geef ruimte aan **reacties en gevoelens**. Als u emoties ziet bij de cliënt, mag u die benoemen. Op die manier toont u begrip voor die gevoelens. Voelt u zich soms ongemakkelijk bij het voorlezen van een beslissing van het Commissariaat? Benoem dan ook uw eigen gevoelens.
- » **Leg de verantwoordelijkheid bij uw cliënt:** Vaak gaat de cliënt ervan uit dat de begeleider alles oplost. Anderen vertrouwen enkel nog op hun advocaat. Het is goed om uw cliënt te blijven activeren om zelf na te denken over zijn toekomst en te stimuleren om zelf beslissingen te nemen. ‘Wat heb u zelf hiervoor gedaan? Wat als uw advocaat er niet in slaagt? Ik hoop op een positieve uitkomst maar hou er ook rekening mee dat het negatief kan uitdraaien.’

Proceduregesprek Dit toekomstgesprek kan samenvallen met het proceduregesprek, waar u ook info geeft over wat het beroep bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen inhoudt, hoe de zitting verloopt en wat uw cliënt kan verwachten. Deze voorbereiding op de zitting kan ervoor zorgen dat de cliënt beter gewapend is tegen teleurstellingen.

Dit **toekomstgesprek** dient eerder als herhaling of als samenvatting voor uw cliënt. Dergelijk gesprek kan ook op andere momenten in de procedure. U gaat verder in op de vraag ‘Wat gaat u doen als de beslissing negatief is?’. U polst naar de verwachtingen. Op die manier is uw cliënt al geïnformeerd en beter voorbereid wanneer de beslissing daadwerkelijk negatief uitdraait. De verschillende toekomstpistes worden opnieuw herhaald en onderzocht. Het bouwt verder op het ‘Wat als?’- gesprek. Deze periode kan voor sommige asielzoekers een moment zijn om over verleden en toekomst te denken.

Tip:

Vaak ziet u uw cliënt vòòr de zitting bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen. Vraag dan: ‘Stel dat er een negatieve beslissing valt? Denkt u daar over na? Wat gaat er dan door uw hoofd?’.

Aandachtspunten

- » **Tijd.** Hoe langer iemand moet wachten op een beslissing, hoe meer hij zich passief gaat opstellen ten opzichte van de situatie. De zitting bij de Raad mag dus niet te lang op zich laten wachten. Probeer wel zo snel mogelijk een moment te vinden om een tussentijds gesprek te voeren.

Gesprekstips

- » **Omschrijf de situatie** van uw cliënt en de verschillende toekomstpistes. En **vat ze samen**.
- » Bespreek en onderzoek concreet de **toekomstpistes**.
- » Maak **twijfel bespreekbaar**.
- » **Activeer** uw cliënt en zet hem aan om actief na te denken over zijn mogelijkheden.
- » **Respecteer** de keuze van uw cliënt.

Toekomstgesprek En dan valt er een negatieve beslissing van de Raad voor Vreemdelingenbewistingen. ‘Wat nu?’, vraagt uw cliënt zich af. Praat hierover na de uitleg over de procedure. De aanleiding voor het ‘Wat nu?’-gesprek is meestal de brief van de advocaat met de beslissing. Dit is een hard gesprek omdat er weinig keuzes overblijven en de asielzoeker geconfronteerd wordt met een definitieve afwijzing van zijn asielaanvraag. Wees bij dit gesprek heel attent voor de emoties van uw cliënt. Indien nodig, kan u voorstellen om op een later moment het toekomstgesprek verder te zetten.

Wat nu? vormt de basis van dit gesprek. De cliënt moet eerst en vooral goed begrijpen wat er gebeurt. Informeer uw cliënt over de mogelijkheden die er op dat moment nog zijn: een tweede asielaanvraag, leven in de illegaliteit, vrijwillige terugkeer en doormigreren. Samen met uw cliënt moeten de overblijvende opties doorgepraat worden om duidelijkheid te scheppen over het ‘Wat nu?’. Met de boodschap ‘Ik vind het mijn plicht u te informeren’ benadrukt u nogmaals uw rol als begeleider in dit traject. Bij het bespreken van de verschillende opties kan u polsen naar de houding van uw cliënt tegenover elke optie en hoe hij ze inschat als haalbare toekomstpistes.

Tweede asielaanvraag Hier geeft u voornamelijk juridische info of verwijst u door naar de advocaat. De centrale vraag bij deze keuze is ‘Zijn er nieuwe elementen om een tweede asielaanvraag in te dienen?’.

Kiezen voor onwettig verblijf Wanneer uw cliënt aangeeft nog liever onwettig in België te blijven dan terug te keren, kan u hierop een toekomstgesprek bouwen. Geef ook hier voldoende objectieve info over wat een onwettig verblijf in België inhoudt, welke rechten mensen zonder wettig verblijf hebben maar ook hoe moeilijk het is om die af te dwingen. Vaak geeft de cliënt aan dat het wel zal lukken en wordt een onwettig verblijf als enige optie beschouwd. U kan dan doorvragen of deze keuze wel haalbaar is en of er geen betere alternatieven zijn.

Tip:

Wil uw cliënt liever onwettig in België blijven dan terug te keren? Stel dan concrete vragen over deze keuze: ‘Hoe ziet u een leven zonder papieren? Waar gaat u wonen? Hoe komt u aan eten? Hoe komt u aan geld?’. Geef ook info mee van organisaties die mensen zonder wettig verblijf helpen.

Het is goed mogelijk dat de uitgeprocedeerde asielzoeker toch kiest voor onwettig verblijf. Voor vele uitgeprocedeerden is dit een soort van noodzakelijke fase voor ze kunnen beslissen terug te keren. De info en de begeleiding die in de opvang is meegegeven kan dan cruciaal zijn in een beslissing in een latere fase.

Bevel en einde opvang Als uw cliënt een ‘Bevel om het Grondgebied te Verlaten (BGV)’ krijgt, is het noodzakelijk het ‘Wat nu?’-gesprek opnieuw aan te vatten. U blijft verder bouwen op de al gevoerde toekomstgesprekken. Als uw cliënt de opvang moet verlaten kan u in een laatste gesprek de toekomstgesprekken die doorheen de begeleiding werden gevoerd samenvatten. En polsen of uw cliënt al een beslissing over de toekomst heeft genomen. Het kan interessant zijn om te vragen of de toekomstgesprekken uw cliënt hebben geholpen in dit proces.

Tip:
Nam uw cliënt nog geen beslissing? Geef dan info mee over organisaties die toekomstoriëntering bieden aan mensen zonder wettig verblijf.

Aandachtspunten

- » **Einde opvang?** U weet meestal niet zeker wanneer uw cliënt de opvang moet verlaten. Er kan een antwoord zijn van de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen, maar de betekening van het BGV kan op zich laten wachten. Laat dergelijke situaties niet aanslepen zodat uw cliënt niet te lang in onzekerheid moet leven.
- » **Andere procedures** Er kunnen ondertussen andere procedures opgestart zijn waarvan u niet op de hoogte bent. Mensen nemen vaak deze beslissingen op basis van info die ze van iemand anders gekregen hebben, zoals een advocaat. Vaak gaat het over het indienen van een medische regularisatieaanvraag (artikel 9ter) of een tweede asielaanvraag. Dit kan het traject dat u met de cliënt had afgelegd doorkruisen. Blijf op dat moment heel duidelijk communiceren met uw cliënt over wat correcte info is en wat niet. Hou uw cliënt weerbaar en verantwoordelijk voor zijn keuzes.
- » **Kennis thuisland** Het is moeilijk te spreken over terugkeer als u het thuisland niet kent. Als begeleider stelt u zich de vraag of terugkeer naar een bepaald land zoals Afghanistan of Irak wel mogelijk is. Het is heel belangrijk om uw eigen beeld over het land niet te laten domineren. Ga na hoe de asielzoeker zelf denkt over een terugkeer naar zijn land. De asielzoeker moet uiteindelijk de beslissing nemen.

- » **Als een gezin zelf een tolk meebrengt** houdt dit risico's in. Als iemand binnen het gezin vertaalt of het gezin bracht daarvoor iemand uit zijn gemeenschap mee dan weet u niet wat er wel en wat er niet vertaald wordt. Bekenden die optreden als tolk kunnen mensen ook tegenhouden om openhartig te zijn over wat op hun lever ligt. Zo bracht een Armeense man een vriend mee naar zijn begeleidster. De vriend doorliep al verschillende procedures en verblijft nu onwettig in ons land. Toen de begeleidster aan de vriend vroeg om haar uitleg over de asielpcedure te vertalen, bleek dat hij deze veel langer maakte. Blijkbaar vertelde de vriend aan de Armeen wat hij moest doen bij een afwijzing. En bleken de opties die hij aangaf niet haalbaar voor de Armeen.
- » **Hulpvraag** Sommige cliënten zijn gefocust op een heel specifieke hulpvraag en kunnen daardoor niet meedenken over een duurzaam toekomstperspectief. Stel dat uw cliënt nood heeft aan medische hulp: een onderzoek, een behandeling en voorschriften voor medicatie. U bekijkt dan wat er mogelijk is voor uw cliënt. Dit wekt vertrouwen en zorgt ervoor dat uw cliënt nadien meer open staat voor andere gesprekken waaronder toekomstgesprekken.

Tip:

Luister naar uw cliënt. Toon begrip voor zijn emoties en zijn situatie. Geef uw cliënt de kans om zijn emoties te verwoorden. Help hem hierbij door open vragen te stellen. Gebruik de ik-vorm.

- » **Omgaan met emoties** Het brengen van een negatieve boodschap kan heel wat emoties losmaken bij uw cliënt. Die kan boos reageren, agressief worden of helemaal dichtklappen. Wees attent voor signalen die wijzen op sterke emoties zoals agressie, wanhoop, verdriet, stress, ... Door te leren omgaan met die emoties houdt u de situatie onder controle.

Tip:

Wanneer u iemand aanspreekt op zijn gedrag, beschrijf dan enkel wat u ziet. 'Ik zie dat u met uw hoofd schudt, wat wil u hiermee zeggen?', 'Ik begrijp dat u boos bent', 'Ik vind het heel vervelend dat dit u is overkomen'.

Tip:

Is uw cliënt gekalmeerd? Herhaal dan wat hij heeft gezegd. Geef ook aan wat er verkeerd begrepen werd.

Gesprekstips

- » **Stel toekomstgerichte vragen:** Vraag door over hoe uw cliënt het nu ziet en wat hij denkt te doen. ‘Heb u al gedacht aan wat u nu gaat doen?’.
- » Als uw cliënt aangeeft dat terugkeren onmogelijk is, **ga dit gesprek niet uit de weg:** ‘Wat betekent voor u die veiligheid? Waarom kan u niet terugkeren?’.
- » **Stel de juiste vragen:** Heeft uw cliënt een duidelijk plan in zijn hoofd, bv. doormigreren, dan is het goed om concrete vragen te stellen over dit plan en om te bekijken of zijn plan wel realistisch is.
- » Heeft de cliënt nog geen duidelijk toekomstplan, **stel dan vragen die de cliënt aanzetten** om tot zo’n plan te komen. ‘Wat wil u graag anders zien? Als u besluit iets te veranderen, hoe zou u dat dan aanpakken? Waar ziet u u dan wonen? Denkt u eraan om terug te keren? Waar twijfelt u over? Waarom zegt u dat terugkeren of leven in onwettig verblijf niet gaat? Waar bent u bang voor?’.
- » **Activeer** en **motiveer** de cliënt om beslissingen te nemen.
- » Blijf **informer**en over de mogelijkheden.

E. LEVENSLIJN EN PROCEDURELIJN

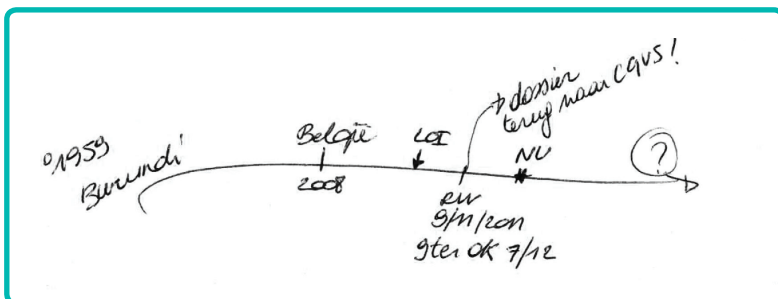
WANNEER TE GEBRUIKEN?

- » Als u stap voor stap de asielpcedure wil uitleggen aan uw cliënt, gebruikt u de procedurelijn. Ze wordt in de asielpvang veel meer gebruikt dan de levenslijn.
- » Als uw cliënt verward is of het migratieparcours heel complex is, gebruikt u eerder de levenslijn. De levenslijn helpt de zaken te visualiseren.
- » Als u de migratiemotieven wil kennen, de huidige situatie duidelijk wil stellen of de toekomst wil bespreken met uw cliënt. U moet hier wel extra tijd voor nemen. De levenslijn is zeer bruikbaar in het werken met mensen zonder wettig verblijf.

LEVENSLIJN

Een levenslijn trekt u door op een blad een horizontale lijn te tekenen en de gegevens aan te duiden die u zelf al kent. Meestal zijn dit gegevens over het heden: wanneer iemand in België en in de opvang is toegekomen, wanneer iemand een beslissing heeft gekregen,... Van daaruit vult u chronologisch aan op de lijn wat uw cliënt vertelt over wat er zich in het verleden heeft afgespeeld en wat er nu gebeurt. Indien uw cliënt ervoor open staat, kan u kleine vragen stellen over het leven van uw cliënt en polsen naar de verwachtingen. Op die manier praat u over zijn toekomst.

Tip:
Vul de levenslijn aan met de verwachtingen van uw cliënt. Zo kan u een gesprek over de toekomst beginnen.

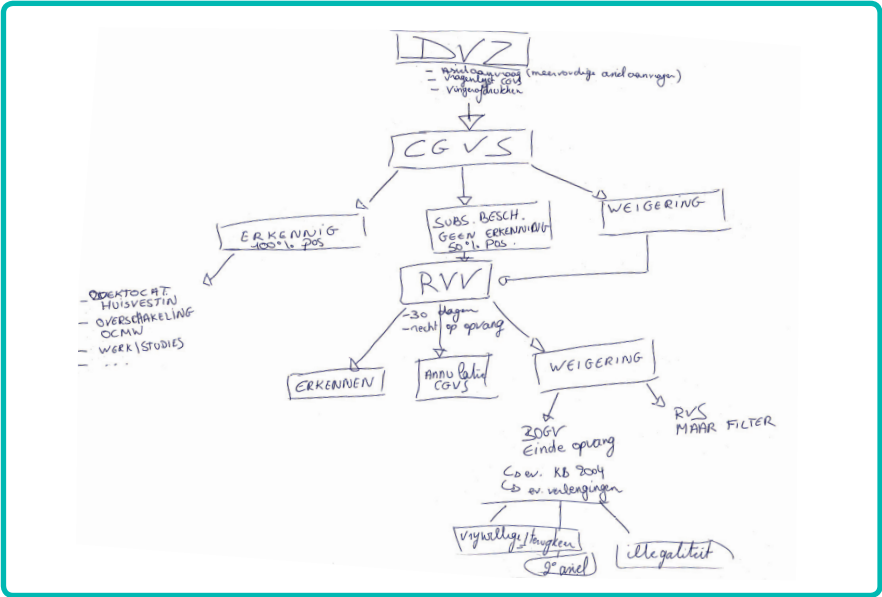
Levenslijn getekend door een begeleider

PROCEDURELIJN

De procedurelijn is een schematische weergave van de verschillende stappen in de procedure van uw cliënt. Dit schema kan een instrument zijn om een toekomstgesprek te voeren. Bij het doorlopen van het schema legt u goed uit wat de Dienst Vreemdelingenzaken, het Commissariaat-generaal en de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen zijn. Met de procedurelijn kan u aangeven waar een einde komt aan de opvang en wat de mogelijkheden van daaruit zijn. Hier spreekt u over de mogelijkheden tijdens en bij afloop van de asielprocedure.

Tip:
 Zorg ervoor dat uw cliënt kan volgen wanneer u de procedurelijn tekent. Geef duidelijk aan welke stappen welke gevolgen hebben (als dit, dan dat). Samenvatten helpt dan weer om na te gaan of jullie elkaar goed begrepen hebben.

Als er een aanvraag voor medische regularisatie ingediend of lopende is, wordt dit naast de procedurelijn getekend, vaak met een lijn ertussen. Dit om te visualiseren dat het om een andere procedure gaat waar de opvang niet gegarandeerd is.

Procedurelijn getekend door een begeleider

De levenslijn en de procedurelijn kunnen ook gecombineerd worden met elkaar.

F. DE PUZZEL TOT EEN TERUGKEERBESLISSING

WANNEER TE GEBRUIKEN?

- » Als u uw cliënt wil begeleiden bij een terugkeerbeslissing. Het kan gekoppeld worden aan de toekomstgesprekken.
- » Als uw cliënt aangeeft dat hij twijfelt, het idee van terugkeer overweegt of wanneer hij nood heeft om over zijn thuisland te reflecteren. Dankzij deze tool kan u een diepgaand gesprek voeren over de terugkeergedachte en ondersteunt u uw cliënt in het nemen van een beslissing.
- » Als u uw cliënt wil confronteren met de situatie en de dringendheid om een beslissing te nemen.
- » Voor terugkeerconsulenten als instrument bij het opmaken van een re-integratieplan.
- » De hele puzzel is belangrijk voor een goede integratie in België.

DE PUZZELSTUKKEN

Bepaalde persoonlijke gegevens zoals gegevens over de kinderen, de partner of het land van herkomst, zijn

belangrijk om bij te houden als u over de toekomst wil spreken. Deze worden door heel wat begeleiders al zorgvuldig bijgehouden in een sociaal dossier.

Tip:

Verzamel gedurende de begeleiding info over uw cliënt. Vraag zoveel mogelijk door.

Tip:

Hebt u weinig tijd? Schrijf dan beknopt in het sociaal dossier de zaken op die belangrijk zijn om later over terugkeer te praten. Hou uw notities over het leven van uw cliënt goed bij. Nodig uw cliënt op tijd uit om na te denken over zijn toekomst aan de hand van al die elementen.

Naast de basisgegevens over de huidige procedure en de gezinssituatie zijn er nog tal van andere zaken die u best bijhoudt om ondersteuning te kunnen bieden bij de terugkeerbeslissing. Het zijn levensaspecten die de toekomstkeuze van een persoon of een gezin beïnvloeden. We overlopen hieronder de levensaspecten die een terugkeerbeslissing het meest beïnvloeden.

Tip:

Bij een intakegesprek kan het comfortabeler aanvoelen om persoonlijke zaken te vragen voor het sociaal dossier. Dit kan gaan over de gezinssituatie (kinderen, partner, andere gezinsleden), over het werk dat uw cliënt in het thuisland uitoefende of de regio van waar hij komt.

Familie / kinderen

Familie is cruciaal in het leven van een asielzoeker. De familie kan zich in België bevinden, in het thuisland, in een ander land of verspreid. Door hierover vragen te stellen, krijgt u zicht op de relatie tussen uw cliënt en zijn familie en hoe belangrijk die voor hem is. Hoe uw cliënt de toekomst inschat voor zijn kinderen in België of zijn thuisland is doorslaggevend. Een ouder zal nadenken over het feit dat zijn kind hier in een heel andere cultuur zal opgroeien, buiten zijn vertrouwde omgeving. Maar een leven in België kan kinderen ook betere kansen bieden. Informeer een asielzoeker wiens kinderen niet in België zijn, ook over de (lange) procedures en mogelijkheden die er zijn om de kinderen naar België te laten komen. Meerderjarige kinderen, zussen en broers kunnen bv. moeilijk of niet overkomen in het kader van gezinshereniging.

- » *Hebt u nog familie in thuisland? Hebt u nog contact met hen? Wat is de relatie met uw familie?*
- » *Zou u graag terug contact opnemen met uw familie?*
- » *Denkt u eraan om terug te gaan naar uw familie? Hoe denkt uw familie over terugkeer?*
- » *Kan u in België bij uw familie leven? Denkt uw familie erover naar hier te migreren?*

32

Onderwijs

Kennis van de gevolgte opleidingen in het thuisland, de mogelijkheden in België zowel voor de cliënt als voor de kinderen kunnen in kaart gebracht worden. Het is meestal een vrij toegankelijk aspect van het leven om over te praten.

- » *Hebt u gestudeerd in uw thuisland? Wat hebt u gestudeerd? Studeerden uw kinderen?*

Werk

De mogelijkheid om te werken in het thuisland weegt sterk door in een terugkeerbeslissing. Werk zorgt namelijk voor inkomsten, bestaanszekerheid en de mogelijkheid om terug een leven op te bouwen. Bespreek de mogelijkheden die er zijn voor uw cliënt zowel in België als in het thuisland eventueel in een andere regio. Noteer hierbij de kwaliteiten en de competenties van uw cliënt. Als die over concrete re-integratieondersteuning voor het opstarten van een microbusiness wil praten, brengt u best deze gegevens in kaart.

- » *Welk professioneel verleden hebt u? Wat was uw beroep in uw thuisland? Hier?*
- » *Kan u bij terugkeer opnieuw die job uitvoeren? Waarom wel, waarom niet?*
- » *Ziet u een mogelijkheid om hier een gelijkaardige job te vinden? Indien niet, zijn er andere jobs waarin u geïnteresseerd bent? Wat zijn uw sterktes op gebied van werk? Wat zijn uw competenties?*

Sociaal netwerk

Pols naar het sociaal netwerk waar uw cliënt op kan terugvallen. Dit is heel belangrijk, zowel voor integratie in België als in het land van herkomst. De optie vrijwillige terugkeer zal zwaarder doorwegen als iemand hier geen netwerk heeft.

- » *Heb u contacten met uw burens? Hebt u kennissen of familie in België? Kent u andere mensen van uw (religieuze) gemeenschap? Kent u andere ouders in de school van uw kinderen? Hebt u contact met andere mensen uit de cursus, vereniging,....?*
- » *Hebt u nog contact met mensen uit uw thuisland? Kan u contact opnemen met iemand moest u terug willen naar uw thuisland?*

Woning

De middelen of woning waarover uw cliënt nog beschikt in zijn thuisland zijn belangrijk in het nemen van een terugkeerbeslissing. Het huis kan voor de migratie verkocht zijn. Het kan ook dat hij niet meer terug kan naar zijn woning.

- » *Waar zou u kunnen wonen als u terugkeert? Hebt u nog een huis in uw thuisland? Hebt u daar een inkomen?*

Medische situatie

Psychosociale symptomen of medische klachten kunnen besluitvormingsprocessen zwaar beïnvloeden. Iemand met een zware medische problematiek wil in de eerste plaats geholpen worden. Geen of een moeilijke toegang tot de nodige gezondheidszorg in het land van herkomst speelt mee in de afweging over een terugkeer. U kan op dat moment objectieve landeninfo opvragen en aan de cliënt bezorgen.

U kan ook onderzoeken of een behandeling of medicatie hier voorhanden is. Daarnaast kan u nagaan of de nodige medische bijstand via een re-integratieprogramma in het land van herkomst mogelijk is. Al deze info is noodzakelijk om een beslissing te kunnen nemen.

Bepaalde psychosomatische klachten kunnen te wijten zijn aan heimwee en het verlies dat de persoon ervaart sinds zijn vertrek. Er zijn voorbeelden waar deze klachten verdwenen na terugkeer naar de vertrouwde omgeving, maar er is geen garantie. U kan bij een pertinente medische hulpvraag een eerste oplossing zoeken zoals een behandeling. Meestal kan pas nadien verder gedacht worden aan opvolging van de medische hulp in het land van herkomst.

Veiligheid

Als u zich openstelt en luistert naar het vluchtverhaal krijgt u inzicht in de migratiemotieven en het toekomstperspectief van uw cliënt. Luisteren naar het vluchtverhaal is belangrijk als u wil praten over de onmogelijkheid van een terugkeer en over veilige terugkeermogelijkheden. U kan hier zelf landeninfo (zie p. 38) bieden over de veiligheidssituatie in het land als uw cliënt dat wenst.

- » *Zijn er andere regio's in uw thuisland waar u zou kunnen wonen en waar u veilig bent? Hebt u nog ergens anders familie?*
- » *Is er een buurland waar u eventueel zou kunnen wonen?*

Toekomstbeeld -verwachtingen

Wat zijn de verwachtingen van uw cliënt? Wat waren de verwachtingen bij vertrek en hoe zijn die geëvolueerd bij aankomst in België, tijdens de opvang en op het huidige moment?

Uw cliënt zal zijn toekomstbeeld ongetwijfeld bijstellen tijdens zijn verblijf in de opvang. Eerdere verwachtingen worden als onrealistisch beschouwd. Nieuwe verwachtingen duiken op. Hierover luidop met de cliënt nadenken geeft aanleiding om over een wel te realiseren toekomst na te denken en over de mogelijkheden die er op dat moment in het land van herkomst zijn. De verwachtingen van familie in het thuisland spelen ook vaak een grote rol. Wanneer dit het geval blijkt te zijn is het goed na te gaan of de familie aanspreekbaar is over deze realiteit.

- » *Wat zijn uw verwachtingen hier in België? Denkt u dat u die nog kan inlossen?*
- » *Wat verwachten ze in uw thuisland? Indien dit niet realistisch is, denkt u dat ze dat nog steeds verwachten? Kan u hen hierover spreken? Wil u hulp om dit met hen te bespreken?*
- » *Voorbeeld: Een Angolese vrouw twijfelde heel hard om al dan niet terug te keren. Caritas bracht daarop de vrouw in contact met andere Angolezen die waren teruggekeerd. Dit hielp de vrouw een duidelijk beeld te krijgen over de mogelijkheden bij terugkeer.*

DE PUZZEL TOT EEN TERUGKEERBESLISSING

Tip:

Gebruik deze puzzelstukken al tijdens toekomstgesprekken om te polsen naar de verwachtingen en toekomstmogelijkheden van uw cliënt.

Door te praten over de situatie en hoe de persoon tegenover deze verschillende aspecten van het leven staat, komt de cliënt dichterbij een haalbaar toekomstperspectief. Zo kan een hoogopgeleide het heel belangrijk vinden zijn beroep te kunnen uitoefenen. Iemand anders laat de terugkeerbeslissing dan weer afhangen van de nabijheid van familie of het verderzetten van een opleiding.

Al deze levensaspecten spelen een rol in de afweging die uw cliënt maakt over terugkeer. De cliënt kan hierin belemmeringen of net mogelijkheden zien voor een terugkeer. Bij belemmeringen kan u polsen of er geen oplossingen mogelijk zijn.

Om een weloverwogen terugkeerbeslissing te maken kan u uw cliënt motiveren om een puzzel te leggen met alle aspecten uit zijn leven. Deze puzzel kan evengoed uitmonden in een verblijfsstatuut. We pleiten namelijk voor het werken vanuit een integrale aanpak rond verblijf en terugkeer.

Tip:

Heeft uw cliënt een vraag over de mogelijkheden bij re-integratie in een specifiek land? Contacteer dan de regiomedewerker van Caritas via reintegration@caritasint.be of IOM via kmichiels@iom.int (International Organisation for Migration) voor concrete voorbeelden uit dat land.

Tip:

De puzzelstukken helpen de terugkeerbegeleider bij het uitwerken van een terugkeer- en re-integratieplan. Vaak is er weinig tijd om een re-integratieplan op te stellen. Hoe meer u dan weet over uw cliënt, hoe beter u zo'n plan kan uitwerken.

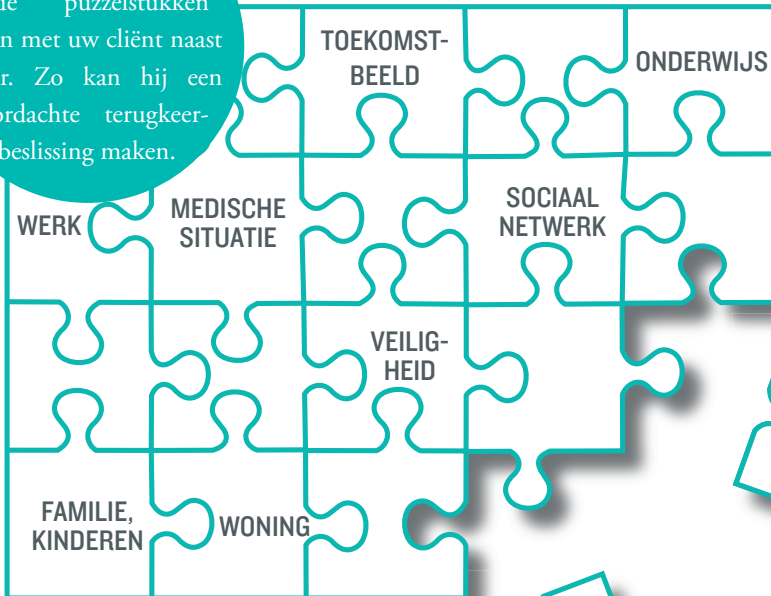
Voor het vervolledigen van de puzzel gaat u voor elk levensaspect na wat het betekent voor uw cliënt om terug te keren naar zijn thuisland en om te blijven in België. Indien voor uw cliënt nog een derde land meespeelt in het nemen van een beslissing, kan ook de betekenis van elk levensaspect voor dit land bevestigd worden.

Tip:

Maak zeker gebruik van de puzzel als er een negatief antwoord is op het beroep of als het recht op opvang eindigt. Dit zet uw cliënt aan tot nadenken over de optie terugkeer.

Tip:

Leg de verschillende puzzelstukken samen met uw cliënt naast elkaar. Zo kan hij een doordachte terugkeerbeslissing maken.

4 WAT NA DE TERUGKEERBESLISSING?

Wanneer iemand ervoor kiest vrijwillig terug te keren wil hij meestal dat dit snel gaat. Er zijn natuurlijk nog praktische zaken die geregeld moeten worden zoals het verkrijgen van de nodige reisdocumenten of het boeken van een vlucht. Zeker als de terugkeerder extra ondersteuning wil in zijn thuisland. Dan moet er ook een re-integratieplan uitgewerkt worden.

TERUGKEER EN RE-INTEGRATIE

De vrijwillige terugkeer wordt in België gecoördineerd door Fedasil, de verantwoordelijke overheidsinstantie.

Het International Organization for Migration, IOM, zorgt voor de praktische organisatie van de terugreis via het REAB-basisprogramma (Return and Emigration of Asylum Seekers ex Belgium). Dit houdt een vliegtuigticket in, de terugbetaling van specifieke reiskosten en een terugkeerpremie.

IOM en Caritas bieden bijkomende ondersteuningprogramma's aan bij re-integratie in het land van herkomst via hun lokale partners in de herkomstlanden. Deze bijkomende, materiële ondersteuning kan helpen voor het opstarten van een eigen zaak (microbusiness), bij het coachen naar een job (job placement) of als ondersteuning voor kwetsbare doelgroepen.

TERUGKEERBEGELEIDING

Er zijn verschillende organisaties gaande van ngo's tot stedelijke of gemeentelijke diensten, die terugkeerbegeleiding kunnen bieden aan cliënten die twijfelen of beslissen om terug te keren. Zij stellen naargelang de situatie en de noden van de cliënt een REAB-dossier op. Zij vormen de zogenaamde REAB-partners van IOM. Voor re-integratiesteun dienen zij het dossier in bij IOM of Caritas. Binnen de federale opvangcentra is er telkens een terugkeerbegeleider die eveneens een REAB kan opstarten. Lokale Opvanginitiatieven, de zogenaamde LOI's, kunnen beroep doen op één van de regionale terugkeerbegeleiders van Fedasil.

Tip:

Zoekt u een terugkeerbegeleider in de buurt? Op www.belgium.iom.int vindt u de hele REAB-partnerlijst.

LANDENINFO

ALGEMENE LANDENINFO

Planet Search is een service van Vluchtelingenwerk Vlaanderen die objectieve en accurate herkomstlandeninfo voor u opzoekt met behulp van een uitgebreid arsenaal aan bronnen en een gespecialiseerde databank. De helpdesk kan elke werkdag telefonisch of per mail bereikt worden en streeft ernaar uw vragen zo vlug mogelijk van betrouwbare documentatie te voorzien.

Dagelijks van 10u tot 17u

02/274 00 30

dita@vluchtelingenwerk.be

www.vluchtelingenwerk.be/landeninfo

European Country of Origin Information Network is een databank met kwaliteitsvolle en geüpdate landeninfo die ter beschikking staat voor iedereen die betrokken is bij de behandeling van een asielaanvraag.

www.ecoi.net

SPECIFIEKE LANDENINFO BIJ TERUGKEER

IOM (International Organization for Migration) heeft Country Sheets ontwikkeld met specifieke info over terugkeer en re-integratiemogelijkheden in het terugkeerland.

irrico.belgium.iom.int

38

CARITAS ontwikkelde ook Country Sheets binnen het Country of Return Information Project (CRI). Zij dateren van 2006 - 2009. Voor vragen over terugkeerlanden waar Caritas een re-integratieprogramma lopende heeft, kan u bij de regionale medewerker van dit land terecht. Kijk hiervoor naar hun website of mail naar

reintegration@caritasint.be

www.reintegrationcaritas.be

Vluchtelingenwerk Vlaanderen maakte Country Sheets binnen het Country of Return Information Project (CRI), voor andere landen dan Caritas.

www.vluchtelingenwerk.be/landeninfo

Helpdesk Terugkeer Op deze helpdesk van Vluchtelingenwerk kan u terecht met vragen over de mogelijkheden bij vrijwillige terugkeer en re-integratie. En over de terugkeerpraktijk van België in geval van gedwongen terugkeer. De helpdesk kan elke werkdag telefonisch of per mail bereikt worden. Driemaandelijks wordt de Nieuwsbrief Terugkeerpraktijk uitgegeven.

Dagelijks van 10u tot 17u

02/274 00 38

terugkeer@vluchtelingenwerk.be

Medische vragen Op de website van Vluchtelingenwerk vindt u in de database van CRI gedetailleerde info over een aantal landen. Medische vragen kunnen niet meer gesteld door stopzetting van deze werking.

www.vluchtelingenwerk.be/landeninfo

Voor meer bronnen over medische herkomstlandeninfo refereren we naar het Kruispunt Migratie-Integratie.

www.kruispuntmi.be/vreemdelingenrecht

BIBLIOGRAFIE

Storme, A., (2011), *Toekomstoriëntering met mensen zonder wettig verblijf*. Opbouwwerk Brussel, Samenlevingsopbouw Brussel, nr. 102

Bonamini, C., (2010), *Vrijwillige terugkeer: moeilijk onderwerp, mogelijke toekomstpiste*. Brussel, Vluchtelingenwerk Vlaanderen

Geraci, D., (2011) *Bewogen terugkeer. Methodiek voor psychosociale begeleiding van (ex)asielzoekers en ongedocumenteerden*. Utrecht, Pharos, pagina 21

Van Grondelle, N.J., (2008), *TIP methodiek. Methodiekb beschrijving: 'Coachen in toekomstgesprekken'*. Utrecht, Pharos

COLOFON

Deze publicatie kwam tot stand met inhoudelijke en methodologische ondersteuning van het Kruispunt Migratie-Integratie vzw.

Speciale dank gaat uit naar Annick Van De Water, Benguin Hadj, Elke Van Onderbergen, Fleur Wullaert, Karen De Ranter, Katrien Mostmans, Massandjé Koné, Stijn Geys en Vera Van Thielen, Marianne Vervliet, Steven Francq, Tine Debosscher, Sabine Craenen en Claudia Bonamini.

V.U.: Els Keytsman, Vluchtelingenwerk Vlaanderen,
Gaucheretstraat 164, 1030 Brussel

Redactie: Magali Frankl

Eindredactie: Eef Heylighen

Een ontwerp van: Hanne De Valck

Uitgavedatum: januari 2012

Met de steun van het Europees Terugkeerfonds - Vooruitgaan door terugkeer

Met de steun van het
Europees Terugkeerfonds
- Vooruitgaan door terugkeer